

Rapport fra skoleobservasjonsuka i Tyskland i januar 2005

Torunn Meyer Molin, Norge og Pirkko Pollari, Finland

Vi besøkte to skoler, begge *Gesamtschulen*, i delstaten Nordrhein-Westfalen. Den skolen vi besøkte de to første dagene, hadde om lag 1400 elever og den vi besøkte de to siste observasjonsdagene, hadde rundt 800 elever. På begge skolene representerte elevene en variert sosial og etnisk bakgrunn. Vi intervjuet skoleledere, lærere og elever og vi observerte timer i fagene matematikk, biologi, tysk og engelsk. Elevene i de klassene vi besøkte, gikk på 5. - 7. klassetrinn og var i alderen 12 – 14.år.

I den gjennomgangen som følger, tar vi inn eksempler på undervisning i blandede/sammenholdte klasser. Det vi omtaler, er basert på det vi så og lærte under skolebesøkene. Vi betrakter dette som eksempler til etterfølgelse. Vi tar med det som var enige om at det var gode eksempler.

Eksempler til etterfølgelse:

Klasseromsorganisering/organisering i Tischgruppen/Sitzgruppen

Observasjon: På begge skolene arbeidet elevene i grupper med 4-6 medlemmer i hver gruppe. De var organisert på denne måten over lengre tid og i flere fag. Organiseringsmåten er altså ikke begrenset til bruk i oppgaveløsning i enkelttimer

Kommentar: Det er flott at lærerne setter sammen grupper i samarbeid med elevene – de tar i alle fall hensyn til elevenes syn på hvem som bør være sammen i gruppene. Gruppesammensetningen endres når gruppene har fungert en stund. Dette gjøres for at elevene skal lære seg å samarbeide med forskjellige medelever – mht. kjønn, læreforutsetninger og sosial og etnisk bakgrunn.

Undervisning

Individuelt arbeid - Laufdiktat

Observasjon: Læreren plasserte noen kopier av en tekst, som var kjent for elevene, på flere steder i klasserommet. Oppgaven elevene skulle løse, var å oppsøke det nærmeste stedet teksten var lagt ut, lære så mye som mulig av den utenat, gå tilbake til plassene sine og skrive ned dette i skriveboka. Denne sekvensen kunne gjentas så mange ganger som nødvendig for å fullføre oppgaven. Når så eleven var ferdig med å skrive, kom læreren til eleven for å sjekke arbeidet. Da kunne selvsagt eleven bli sendt til originalteksten for å sammenligne sitt eget arbeid og se hvilke feil/mangler den egne teksten hadde. De som arbeidet raskest, fikk ekstraoppgaver å arbeide med.

Kommentar: Elevene likte denne oppgaven. De fikk bevege seg mens de løste den, de fikk løse den i sitt eget tempo og etter egne evner. Oppgaven gjorde det mulig for elever med ulike foretrukne læringsstiler å løse den på måter de likte best og ga dem – forhåpentligvis – en

følelse av å lykkes. Elevene brukte svært ulik lang tid på oppgaven – noen ble fort ferdig, mens andre brukte mye mer tid enn de raskeste.

Arbeid i grupper

Observasjon: To lærere brukte gruppearbeid som arbeidsmetode – hhv. i tysk og i biologi. I tysktimen ble gruppearbeidet anvendt for å planlegge et rollespill om røyking. Læreren gav gruppene ulike oppgaver som tok utgangspunkt i tenkte situasjoner og elevene skulle så spille disse situasjonene. I biologitimen fikk elevene først i oppgave å planlegge hvordan de skulle komme seg til det lokale 'Aqua-Zoo' (kombinert akvarium og dyrehage). Til dette arbeidet rutetabeller og bykart som hjelpemidler. Når denne delen var løst, fikk hver gruppe en konvolutt med bilde av et dyr og så var det videre oppdraget å lage en plakattegning av dette dyret. (Besøket i dyrehagen foregikk meste skoledag.)

Kommentar: Elevene samarbeidet godt i gruppene, så vi. De begynte å løse oppgaven så fort de fikk den. De forhandlet litt med hverandre og fordelte rollene, delte oppgaven inn i deloppgaver og støttet og hjalp hverandre om nødvendig. Det at oppgaven var realistisk, økte motivasjonen. En av elevene fortalte oss at de hadde trening i å arbeide i grupper og sa at han oppfattet det å kunne arbeide i grupper som en ferdighet som var viktig å beherske når man forlot skolen og skulle ut i arbeidslivet. Organiseringen i grupper ga læreren mulighet til å gi støtte og hjelp til de av elevene som hadde særskilt behov for det.

Leksetime - Arbeidsstunden

Samtale: Elevene fortalte at de kunne gjøre ferdig lekser i løpet av skoledagen. Slike arbeidsperioder er lagt inn på timeplanen 2-3 ganger per uke (avhengig av klassetrinn) og oftest er det en time avsatt per gang. Lærere eller lærerstudenter er til stede i disse arbeidsøktene og kan hjelpe dem som trenger det.

Kommentar: En klar fordel med dette tiltaket er at elevene kan få individuell hjelp og støtte i de fagene hvor de har størst behov for det.

Evaluering

Individuelle tilbakemeldinger

Samtale: To av lærerne fortalte at når det vurderer elevarbeider, setter de ikke bare karakterer, men de pleier også å gi individuelle tips/hint om hvordan de kan arbeide slik at de lærer mer og bedre.

Kommentar: Å gi individuelle tilbakemeldinger krever mye tid og innsats fra lærernes side, men det er viktig fordi det viser elevene at læreren ser ham/henne og har omsorg for ham/henne.

Elever vurderer hverandre (peer assessment)

Observasjon: De som planla og utførte rollespillet om røyking, skulle selvsagt vise hvordan man kan si nei takk om man skulle bli tilbudt en røyk. Etter at gruppene hadde spilt ferdig, satt elever og lærere i sirkel og vurderte de små forestillingene de nettopp hadde sett.

Kommentar: Læreren innledet og ga så elevene tid og rom til å si hva de mente om det som hadde foregått. Hvor mye hver elev sa, varierte selvsagt, men alle bidro og var ikke redde for å bidra – også de mindre skoleflinke bidro.

Faktorer som påvirker individualisert læring i blandede grupper

Vi peker på følgende positive og negative forhold som vi mener påvirker individualisert læring i blandede grupper/sammenholdte klasser.

Positive faktorer:

- differensierte oppgaver
- ulike utgaver av elevenes arbeidsmateriale (f.eks. letlesbøker) tilpasset elevenes forutsetninger
- samarbeid om undervisning mellom to lærere
- assistanse fra spesialpedagog til elever med særlige lærevansker
- støtteundervisning etter skoletid til elever som trenger leksehjelp
- små klasser (10-15 elever per lærer)
- lange arbeidsøker/skoletimer (f.eks. timer som varer en klokke time)
- elever gis mye ansvar for å utføre det læringsarbeidet som trengs for å lære
- positive og konstruktive tilbakemeldinger på utført arbeid, også når arbeidet ikke holder toppkvalitet

Negative faktorer:

- omfattende bruk av frontalundervisning
- en lærer praktiserte stadig å korrigere elever som svarte feil eller gjorde feil

Forslag om tiltak som kan inngå i etterutdanningskurs

✓ Et kurs hvor lærere blir introdusert for ulike eksempler på undervisning og læring i blandede klasser og hvor de tilbys forelesninger og/eller gruppeaktiviteter (*workshops*) og hvor vekten er lagt særlig på hvordan man kan støtte de elever som lykkes mindre godt med sin egen læring. Det er viktig at kursdeltakerne gis anledning til å sammenligne ulike situasjoner (*cases*). De kan også lage egne eksempler/*cases*. Det som blir laget, bør da være mulig å ta med for å prøve det ut på egen skole. Par eller grupper av lærere fra samme land eller satt sammen på tvers av nasjonaliteter kan utveksle ideer som de kan videreutvikle ved å kommunisere over nettet. Det som produseres på kurset må gjøres tilgjengelig i elektronisk form, slik at deltakerne (og andre) kan bruke det i sine egne utviklingsporteføljer.

✓ En konferanse arrangert av hvert av landene som er involvert i prosjektet EU-MAIL hvor individualisert læring i blandede klasser er tema og hvor det sentrale er å presentere prosjektets resultater, utstilling av lærematerial, forelesninger/presentasjoner, plakatsesjoner (*poster sessions*), debatt, faglig-pedagogiske verksteder, osv.

Nasjonale synspunkter

Finland

Det mest slående fra mitt ståsted var å se hvor blandede de blandede klassen var, hvor ulike elevene var i de klassene vi besøkte. Særlig var det mange ulike etniske bakgrunner representert i hver klasse. Imidlertid var elevene tolerante overfor hverandre og at de

kulturelle forskjellene som var der, ble gjensidig respektert. I samtaler med lærerne på de skolene vi besøkte, fikk jeg dette bekreftet. Selv om jeg så at det å arbeide med elever som har så ulike bakgrunner både kulturelt og evnemessig, fremmer kulturell toleranse, innså jeg også at det å arbeide som lærer i slike skoler og klasser er krevende og utfordrende for lærerne. Lærerne på begge skolene underviser i klasser med 30 elever og mange av elevene (spesielt de med ikke-tysk bakgrunn) i disse klassene har svake og mangelfulle kunnskaper i tysk og dermed manglende ferdigheter både i lesing og skriving. Etter hva skolelederne og lærerne sa, har ikke skolene tilstrekkelig med ressurser til å ta seg så godt som ønskelig av de elevene som har slike manglende språkferdigheter. Det burde vært flere spesiallærere og assistenter som kunne ha arbeidet med språkopplæringen i tysk for disse elevene, både i skoletiden og etter ordinær skoletid. Elevene i klassene hjelper og støtter hverandre, men dette verken kan eller skal være tilstrekkelig språkopplæring. Når situasjonen er slik som her beskrevet, reiser dette spørsmålet seg: Dersom eleven ikke behersker språket, hvordan kan hun/han lære det som kreves for skolen og livet?

Norge

Eksempler til etterfølgelse sett med norske øyne. Refleksjoner etter skolebesøket

Vi som har skrevet denne rapporten, besøkte ikke de samme skolene og vi har sammenlignet våre observasjoner og inntrykk, som dermed bygger på besøk på i alt fire skoler. Vi har konsentrert oss om det vi så som positivt, som eksempler til etterfølgelse og har forsøkt å sette observasjonene i sammenheng med det vi så og hørte om skolenes etos og filosofi/ideologi. I det følgende er det likevel hva som ble sett med norske øyne, som preger framstillingen. Det som følger, er skrevet i samarbeid mellom de to norske observatørene på skolebesøket i Nordrhein-Westfalen, Torill Meyer Melin og Ragnhild Andresen.

Nettverksarbeid

Samarbeidet mellom skolen og foreldrene/de foresatte gjorde sterkt inntrykk på oss. Det som slo oss særlig sterkt var at foreldreinnsatsen stort sett ble utført som frivillig og ubetalt arbeid. Vi så det slik at støtten til skolen fra foreldresiden dels var et praktisk og nyttig tiltak og dels var ideologisk preget. Det ideologiske ligger i det å arbeide for 'die Gesamtschule', som jo representerer en skole som er et alternativ til den dominerende skoleorganiseringen i Tyskland. Det at mange foreldre var til stede, påvirket atmosfæren på skolen og synet på skolen i lokalsamfunnet hvor den ligger. Skolelederne bekreftet at foreldrenes hjelp og støtte var viktig for å få skolen til å fungere slik skolelederne gjerne ville at den skulle fungere. Foreldrene arbeidet i skolens kafeteriaer, bisto i 'Arbeitsstunden' i elevgrupper for skolearbeid og for lek (heimkunnskap, naturfag, kunstoffag, sport/kroppøving, teknologi, spill, hobbyer, o.a.) og de var til stede, og påvirket ved sitt nærvær hva som foregikk, i de rommene hvor elevene kunne oppholde seg i pausene. En kvinne fortalte oss at hennes egen barn nå var ferdige med skolen, men at hun fortsatte å stille opp for skolen fordi hun syntes at dette gjorde henne godt.

Kontakter som ellers ikke ville knyttes, ble knyttet ved at foreldrene støttet og tok del i skolearbeidet og ved at elevene tok del i aktiviteter i samfunnet rundt hver av skolene. For oss står det klart at disse relasjonene er viktige både for å utvikle elevenes følelse av tilhørighet til skolen og for at elevene skal kunne kjenne seg trygge og tatt vare på når de er på skolen.

Respekt og aksept

Elevene på alle de fire skolene viste mer vennlig høflighet overfor voksne og overfor medelever i et omfang og på måter om overrasket oss – fordi vi ikke er vant til riktig så god oppførsel. Den oppførselen elevene viste, tror vi i stor grad bestemmes/påvirkes ved at de voksne setter de normer som skal råde, ved selv å oppføre seg eksemplarisk. Vi mener at den

oppmerksomheten som stadig var rettet mot å vise respekt og ansvar, var et viktig grunnlag for å skape et klima der omsorg for andre inkluderer å akseptere at folk er ulike og viktig for å utvikle unge mennesker som har god selvtillit.

Bruk av klasserom og andre deler av skolearealene

Alle de elevene som vi intervjuet/samtalte med, sa at friminuttene/pausene var det de likte aller best på den skolen de gikk. De nevnte også som en positiv ting det at de hadde muligheter for å oppsøke ulike rom når de skulle gjøre skolearbeid. Denne friheten blir altså positivt vurdert. På en av skolene var det egne rom for henholdsvis jenter og gutter, slik at de kunne gå dit, enten for å arbeide individuelt eller for å snakke om 'jenteting' og 'gutteting'. Vi tror at slike tiltak virker positivt motiverende for elevene ved at de kan se at de blir tatt alvorlig og behandlet med respekt. Vi tror også at slike ordninger vil bidra til å redusere forekomsten av uvennlighet og rivalisering elevene i mellom og forekomsten av uvennlighet overfor voksne.

Deltakelse og samarbeid mellom elevene

Vekten på at elevene skal støtte og hjelpe hverandre hadde gitt synlige og gode resultater. Alle elevene som vi snakket med, pekte på dette som et kjennetegn de satte pris på. Det at eldre elever skal hjelpe yngre elever synes å utvikle solidaritet på tvers av aldersgrupper. Et eksempel på arbeidet på tvers av aldersgrupper var et organisert tiltak som gikk ut på at eldre elever skulle settes inn som konfliktløser dersom konflikter oppsto blant yngre elever. De eldre elevene som deltar i tiltaket, får opplæring i konfliktløsning av skolens sosialpedagoger og når det blir behov for å tre i virksomhet, får de egne rom å være i. Dette tiltaket er et eksempel på hvordan skoler kan utvikle elevenes følelse av ansvar for det sosiale livet i og utenfor skolen.

Elevenes bevissthet om skolens etos og profil

Vi fant det bemerkelsesverdig at de elevene vi snakket med, var seg så bevisst som de var om den filosofien som skolen deres bygger virksomheten sin på. Vi tviler på om vi ville finne tilsvarende bevissthet hos norske skoleelever. Vi har lurt på hvorfor det er slik og kommet til at selv om vi har en lang erfaring med enhetsskoler og blandede/sammenholdte klasser, så er ideologien som dette er bygd på, mest uttrykt i skolelov og læreplaner og i taler for høytidelige anledninger. Individualisert/tilpasset opplæring anses som en rettighet, mens det verdigrunnlaget rettigheten bygger på, blir diskutert og kommunisert mer sjelden. Bevissthet om skolens ideologiske grunnlag blir mer et ytre enn et indre og internalisert trekk ved skolesystemet. Slik bevissthet er ikke et synlig og tydelig trekk ved den norske skolekulturen. Det at enhetsskoler er mer uvanlige i Tyskland, kan føre til at de som representerer og går på, disse skolene, blir seg mer bevisst om at de nettopp representerer noe spesielt. Men det skyldes nok også et bevisst arbeid i den enkelte skole for nettopp å gjøre ideologien tydelig og internalisert av alle parter i skolen.

Uansett hva som måtte forklare ulikhetene, mener vi at utvikling av bevissthet om de verdier skolen bygger på, skal inngå i det kulturbyggende og mentalitetsutviklende arbeidet i skolen. Fordi det er så viktig for å få elever og andre i skolen til å forplikte seg til å respektere ulikheter og akseptere likeverd, bør norsk skole legge mer arbeid enn de gjør i å skape skoleetos som er tydelige og felles for elever, foreldre, lærere og ledere.

Om den norskspråklige versjonen av rapporten

Oversettelse av rapporten fra engelsk til norsk har Steinar Wennevold ansvaret for. Han har hatt hjelp i dette arbeidet, som ble utført i august/september 2006.